

2020/2021

Badania w archiwach i centrach dokumentacji w Niemczech - dr hab. Imbke Behnken, Uniwersytet w Siegen

Przegląd archiwów, bibliotek i ośrodków dokumentacji, w których przechowywane są akta, zdjęcia, literatura dotycząca projektu badawczego „Jugendverwahrlager Litzmannstadt”. Nie wszystkie dokumenty archiwalne można znaleźć w formie cyfrowej w bazie danych; konieczna była/jest wizyta na miejscu.

Archiwum Federalne Republiki Federalnej Niemiec

W zbiorach znajdują się akta skonfiskowane pod koniec wojny przez amerykańskie wojska, a następnie zwrócone Republice Federalnej Niemiec, a także kopie akt na podstawie oryginałów z Instytutu Zachodniego w Poznaniu, częściowo kopie z Archiwum Państwowego w Gdańsku, kopie z Centralnego Biura Krajowej Administracji Wymiaru Sprawiedliwości ds. Badania Zbrodni Narodowosocjalistycznych, kopie dokumentów z Archiwum Państwowego w Lublinie, z Instytutu Yivo w Nowym Jorku, z dokumentów znajdujących się w prywatnym posiadaniu Oskara Knofe.

Archiwum Federalne Berlin-Lichterfelde

Finckensteinallee 63; 12205 Berlin; telefon: 03018 7770 0; e-mail:

berlin@bundesarchiv.de.

Sygnatura akt: NS 26; tytuł: Hauptarchiv der NSDAP; rodzaj zasobu: materiały piśmienne, dokumenty państwowe; okres: 1919-1944; tutaj: w szczególności akta archiwalne R 3001/21191.

Sygnatura zespołu: R 70-POLEN. Nazwa jednostki: posterunki policji niemieckiej w Polsce. Rodzaj: materiały piśmienne, dokumenty państwowe. Czas trwania: (1914, 1916, 1922-1924, 1929-1932) 1933-1945 (1947, 1949).

Archiwum Federalne w Koblencji

Potsdamer Str. 1; 56075 Koblenz; tel.: 0261 505 0; e-mail:

koblenz@bundesarchiv.de; Archiwum: tel. 0261 505 1152; e-mail:

bild@bundesarchiv.de

Dział FA 5 (zdjęcia, mapy, plany, plakaty, nagrania dźwiękowe).

Przegląd zbiorów dotyczących „Jugendverwahrlager Litzmannstadt”, „Litzmannstadt”, „Polska w czasie II wojny światowej”.

Zbiory „Teczek”: zdjęcia z kampanii wrześniowej 1939 r.; zdjęcia z życia w gettach żydowskich Litzmannstadt itp.

Zbiory "Zdjęcia": Zdjęcia dotyczące przesiedlenia/powrotu etnicznych Niemców.

Zbiory "Rękopiśmienny inwentarz archiwalny": materiały dotyczące kompanii propagandowych Waffen-SS.

Zbiory "Rękopiśmienny inwentarz archiwalny": materiały dotyczące kompanii propagandowych Wehrmachtu.

Zbiory "Baza danych" - zdigitalizowane zdjęcia dotyczące: życia w getcie żydowskim; powrotu etnicznych Niemców; HJ+BDM; fotografowie: Wiśniewski, Schilf, Ege, Sigl II. Poszukiwania "Jugendverwahrlager Litzmannstadt" - brak zdjęć.

Archiwum Federalne w Ludwigsburgu

- Centralne Biuro Krajowej Administracji Wymiaru Sprawiedliwości ds. Badania Zbrodni Narodowosocjalistycznych;
Schorndorfer Strasse. 58, 71638 Ludwigsburg; Adres pocztowy: Postfach 1144, D-71611 Ludwigsburg; Tel.: +49 (0) 7141/8992-83; E-mail: ludwigsburg@barch.bund.de

B 162 8 Akta śledcze 8.12 Akta śledcze Rok 1969 8.12.1 Akta śledztwa wstępnego. Tytuł serii: Przesłęstwa dotyczące zabójstw dzieci w obozie dla nieletnich w Litzmannstadt. Czas trwania: 1963 – 2003. Sygnatury: B 162/8827; B 162/8828; B 162/8829; B 162/8830; B 162/8831. Badania na miejscu: sierpień 2021 r.

Archiwum Fundacji na rzecz Historii Społecznej XX wieku (SfS)

- lokalizacja - Archiwum Uniwersyteckie Uniwersytetu w Bremie; Bibliothekstraße 1; 28359 Brema; Tel.: +49 421218-1

Spuścizna Michaela Heppa – jego wkład do badań dot. "Młodzieżowego obozu koncentracyjnego Litzmannstadt", opracowanie tematyczne/publikacja: "Denn ihrer ward die Hölle. Kinder und Jugendliche im Polenverwahrlager Litzmannstadt".

Archiwum SfS, I.07.1 Młodzieżowy Obóz Koncentracyjny, V.4,1: Dokumenty Komisji Okręgowej w Łodzi, zeznania byłych więźniów.

Archiwum SfS, I.07.1 Młodzieżowy Obóz Koncentracyjny, V.10,1: Plany sytuacyjne młodzieżowego KL Litzmannstadt.

Archiwum SfS, I.07.1 Młodzieżowy Obóz Koncentracyjny, V.7,1: Fragmenty polskich publikacji.

Archiwum SfS, 1.07.1 Młodzieżowy obozy koncentracyjny, V.2,1: Scenariusz do filmu "Geheime Reichssache Kinderlager - Schicksale in Polen" Klausa Bednarza, 1971 r.

Archiwum Arolsen

- Międzynarodowe Centrum Prześladowań Nazistowskich to centrum dokumentacji, informacji i badań nad prześladowaniami reżimu nazistowskiego, pracą przymusową i Holokaustem, z siedzibą w północnoheskim mieście Bad Arolsen.

Dokumenty archiwalne pochodzą z zasobów Michaela Heppa, które zebrał na potrzeby swoich badań nad "Młodzieżowym obozem koncentracyjnym Litzmannstadt".

Uwaga: Akta w kopii są częściowo identyczne z zasobami Fundacji Historii Społecznej w Bremie.

Zasób: 1.2.22 "Getto i młodzieżowy obóz prewencyjny Litzmannstadt", sygnatura 9064000, zasób dostępny w formie cyfrowej.

Stacja telewizyjna „Hessischer Rundfunk”

Obsługa Zbiorów Archiwalnych: Badania drogą mailową i telefoniczną

Bertramstraße 8, 60320 Frankfurt, tel. 069 155-3394, archivservice@hr.de
Nr ref.: 1668 AS 2020: Film Klausa Bednarza: "Geheime Reichssache Kinderlager - Schicksale in Polen", data emisji 21.11.1971 r. Film o obozie koncentracyjnym dla dzieci polskich w Łodzi, materiał filmowy zawierający wywiady z ocalałymi.

Verein: Geraubte Kinder - vergessene Opfer e.V. (Stowarzyszenie: Zrabowane dzieci - Zapomniane ofiary)

Freiburg, Bussardweg 76, telefon stacjonarny: (0049) 0761 4770777; tel. komórkowy: 015233714767; www.geraubte.de; info@geraubte.de

Badania na miejscu od kwietnia 2021 r.

Przewodniczący: Christoph Schwarz: "Celem stowarzyszenia jest zachowanie pamięci o kilkudziesięciu tysiącach skradzionych dzieci z Europy, które w czasach nazizmu zostały uprowadzone przez niemieckie władze okupacyjne i poddane germanizacji przez organizację działającą w strukturach SS "Lebensborn e. V." oraz "Deutsche Heimschulen." (Homepage 07.01. 2021). Strona główna z materiałami filmowymi, wywiadami etc.; (C. Schwarz planuje obszerną publikację).

Niemiecki Instytut Spraw Polskich w Darmstadt - Biblioteka

<https://www.deutsches-polen-institut.de>; Niemiecki Instytut Spraw Polskich.

Residenzschloss / Marktplatz 15 64283 Darmstadt, Niemcy. Telefon: 06151-4202-0

Faks: 06151-4202-10 E-mail: info@dpi-da.de

Szeroki wybór tytułów książkowych, które mogą być ważne w kontekście opracowywanego zagadnienia. Z powodu pandemii ograniczony dostęp.

Centrum Badań nad Dzieciństwem i Młodością oraz Badań Biograficznych w Siegen

Literatura dotycząca dzieci czasów II wojny światowej: ok. 1500 tytułów, plik PDF, w trakcie kwerendy - I. Behnken, Jürgen Zinnecker. imbke.behnken@uni-siegen.de

Miejsce Pamięci Ravensbrück

Kontakt: Dr Andrea Genest - genest@ravensbrueck.de

(Celem jest weryfikacja informacji, że więźniowie z obozu w Łodzi byli przenoszeni do Ravensbrück).

PODSUMOWANIE:

Kwerenda przeprowadzona przez Imbke Behnken na rzecz Stowarzyszenia U siebie-At home I prowadzonego przez niego w 2021 roku projektu badawczego dot.

Niemieckiego nazistowskiego obozu dla polskich dzieci przy ulicy Przemysłowej w Łodzi, przyniosła bogaty materiał do opracowania w ramach kolejnych projektów Stowarzyszenia. Najlepsze wyniki przyniosły poszukiwania w zbiorach Archiwum Federalnego w Ludwigsburgu i Koblencji, Archiwum Fundacji na rzecz Historii Społecznej XX wieku (SfS), Archiwum Arolsen oraz w Hessischer Rundfunk.

Szczegółowe rozpoznanie zbiorów będzie kontynuowane w Archiwum Federalnym RFN w Berlinie, Niemieckim Instytucie Spraw Polskich w Darmstadt oraz w Miejscu Pamięci Ravensbrück.

Stowarzyszenie U siebie-At home, w tym jego Prezes Urszula Sochacka - kierownik realizowanego w 2021 roku projektu "Obóz przy ulicy Przemysłowej w Łodzi – rozwój i promocja strony www dedykowanej pamięci o mało znanym dziecięcym obozie" dziękują Pani Imbke Behnken za Jej wkład jako badaczki wojennych biografii dzieciństwa w badania dot. historii obozu przy Przemysłowej w Łodzi.

DLA UŁATWIENIA POSZUKIWAŃ, PONIŻEJ ZAMIESZCZAMY NIEMIECKĄ WERSJĘ DOKUMNETU:

Recherchen in Archiven und Dokumentationszentren in Deutschland - Imbke Behnken, Universität Siegen

Übersicht über jene Archive, Bibliotheken und Dokumentationszentren, in denen Akten, Fotografien, Literatur zu dem Forschungsvorhaben zum „Jugendverwahrlager Litzmannstadt“ archiviert sind. Nicht alle Archivalien sind digital in einer Datenbank zu finden, ein Besuch vor Ort war/ist erforderlich.

Bundesarchiv der Bundesrepublik Deutschland

Bestandsgeschichte: Der Bestand setzt sich aus Akten, die bei Kriegsende von der US-amerikanischen Besatzungsmacht beschlagnahmt und später an die Bundesrepublik Deutschland zurückgegeben worden waren, sowie aus kopierten Unterlagen nach Vorlagen aus dem Instytut Zachodny Posen, teilweise kopierten Unterlagen aus dem Staatsarchiv Danzig, Kopien aus der Zentralen Stelle der Landesjustizverwaltungen zur Aufklärung national-sozialistischer Verbrechen, Kopien nach Vorlagen aus dem Staatsarchiv Lublin, Kopien nach Vorlagen aus dem Yivo-Institut New-York, aus Unterlagen aus dem Privatbesitz von Oskar Knofe (Generalmajor der Polizei a.D.).

Bundesarchiv Berlin-Lichterfelde

Finckensteinallee 63; 12205 Berlin; Telefon: 03018 7770 0; E-Mail: berlin@bundesarchiv.de.

Bestandssignatur: NS 26; Bestandsbezeichnung: Hauptarchiv der NSDAP; Bestandsart/-typ: Schriftgut, Staatliche Unterlagen; Laufzeit: 1919-1944; hier: insbesondere die Archivalie R 3001/21191

Bestandssignatur: R 70-POLEN Bestandsbezeichnung: Deutsche Polizeidienststellen in Polen Bestandsart/-typ: Schriftgut, Staatliche Unterlagen Laufzeit: (1914, 1916, 1922-1924, 1929-1932) 1933-1945 (1947, 1949)

Bundesarchiv Koblenz

Potsdamer Str. 1; 56075 Koblenz; Telefon: 0261 505 0; E-

Mail: koblenz@bundesarchiv.de; Bildarchiv: Telefon 0261 505 1152; E-Mail: bild@bundesarchiv.de Bibliothek

Referat FA 5 (Bilder, Karten, Pläne, Plakate, Tonträger)

Durchsicht des Bestandes nach „Jugendverwahrlager Litzmannstadt“, „Lodz“, „Polen im Zweiten Weltkrieg“:

Bestand „Mappen“: Fotos zu : Polenfeldzug 1939; Fotos zu Leben in jüdischen Ghettos Litzmannstadt u.a.

Bestand „Bild“: Fotos zu Umsiedlung/Rückkehr der Volksdeutschen

Bestand „handschriftliches Findbuch“: Findbuch der Propagandakompanien (Waffen-SS); und Bestand „handschriftliches Findbuch“: Findbuch der Propaganda Kompanien Wehrmacht

Bestand: „Datenbank“ – digitalisierte Fotos zu: Leben im jüdischen Ghetto; Rückkehr der Volksdeutschen; HJ+BDM; Fotografen: Wisniewski, Schilf, Ege, Sigl II

Recherche „Jugendverwahrlager Litzmannstadt“ – Keine Fotos vorhanden

Bundesarchiv - Außenstelle Ludwigsburg

Zentrale Stelle der Landesjustizverwaltungen zur Aufklärung nationalsozialistischer Verbrechen; Schorndorfer Straße. 58, 71638 Ludwigsburg; Postanschrift: Postfach 1144, D-71611 Ludwigsburg; Tel.: +49 (0) 7141/8992-83; E-Mail:

ludwigsburg@barch.bund.de

B 162 8 Ermittlungsakten 8.12 Ermittlungsakten Jahrgang 1969 8.12.1

Vorermittlungsakten Serientitel: Tötungsverbrechen an Kindern im

Jugendverwahrlager Litzmannstadt Gesamtlauzeit: 1963 - 2003 Archivsignatur: B 162/8827; B 162/8828; B 162/8829; B 162/8830; B 162/8831

Recherche vor Ort: August 2021

Archiv der Stiftung für Sozialgeschichte des 20. Jahrhunderts (SfS); Standort Universitätsarchiv der Universität Bremen; Bibliothekstraße 1; 28359 Bremen; Tel.: +49 421218-1

Nachlass Michael Hepp, die dieser für seine Forschungen zum Beitrag zum „Jugendkonzentrationslager Litzmannstadt“ recherchiert hat, Titel: „Denn ihrer ward die Hölle“.

SfS-Archiv, I.07.1 Jugendkonzentrationslager, V.4,1: Dokumente der Bezirkskommission Lodz, Zeugenaussagen von ehemaligen Häftlingen

SfS-Archiv, I.07.1 Jugendkonzentrationslager, V.10,1: Lagepläne Jugend-KL Litzmannstadt

SfS-Archiv, I.07.1 Jugendkonzentrationslager, V.7,1: Fragmente aus polnischen Publikationen

SfS-Archiv, 1.07.1 Jugendkonzentrationslager, V.2,1: Drehbuch zum Film „Geheime Reichssache Kinderlager – Schicksale in Polen“ von Klaus Bednarz, 1971

Die Arolsen Archives – International Center on Nazi Persecution sind ein Zentrum für Dokumentation, Information und Forschung über die nationalsozialistische Verfolgung, NS-Zwangsarbeit sowie den Holocaust mit Sitz in der nordhessischen Stadt Bad Arolsen.

Die Archivalien sind aus dem Nachlass von Michael Hepp, die dieser für seine Forschungen zum „Jugendkonzentrationslager Litzmannstadt“ recherchiert hat, Titel:

„Denn ihrer ward die Hölle“. Anmerkung: Die Akten in Kopie sind teilweise identisch mit dem Bestand der Stiftung für Sozialgeschichte.

Bestand: 1.2.22 „Ghetto und Polen-/Jugendverwahrlager Litzmannstadt“, Signatur 9064000. Der Bestand liegt in digitaler Form vor.

Hessischer Rundfunk, Archivservice, Dokumentation und Archive: Recherche via Mail und Telefon

Bertramstraße 8, 60320 Frankfurt, Telefon 069 155-3394, archivservice@hr.de

Vorgangsnummer: 1668 AS 2020: Film von Klaus Bednarz: „Geheime Reichssache Kinderlager – Schicksale in Polen“, Sendedatum 21.11.1971. Ein Film zum „Jugendverwahrlager Litzmannstadt“, Filmaufnahmen zu Gesprächen mit Überlebenden.

Verein: Geraubte Kinder – vergessene Opfer e.V.

Freiburg, Bussardweg 76, Festnetz: (0049) 0761 4770777; Mobil: 015233714767; www.geraubte.de; info@geraubte.de: Recherche vor Ort April 2021

Vorsitzender: Christoph Schwarz: „Zweck des Vereins ist die Pflege der Erinnerung an mehrere zehntausend geraubte Kinder aus Europa, die von den deutschen Besatzungsbehörden während der NS-Zeit verschleppt und in der früheren SS-Organisation „Lebensborn e. V.“ und den früheren „Deutschen Heimschulen“ eingedeutscht wurden.“ (Homepage 07.01. 2021). S. Homepage mit Filmaufnahmen, Interviews, u.a.; C. Schwarz plant eine umfassende Publikation.

Deutsches Polen-Institut Darmstadt - Bibliothek

<https://www.deutsches-polen-institut.de>; Deutsches Polen-Institut. Residenzschloss / Marktplatz 15 64283 Darmstadt Deutschland. Telefon 06151-4202-0 Telefax: 06151-4202-10. E-Mail: info@dpi-da.de

Literatur-Datei, rd. 1500 Titel, zu Kinder des Weltkrieges II, PDF-Datei

Siegener Zentrum für Kindheits-, Jugend- und Biografieforschung - I. Behnken, Jürgen Zinnecker. imbke.behnken@uni-siegen.de

Mahn- und Gedenkstätte Ravensbrück

Kontakt: Dr. Andrea Genest – genest@ravensbrueck.de

Grundlage sind Informationen, dass Häftlinge aus Ravensbrück in das „Jugendverwahrlager Litzmannstadt“ verlegt wurden und umgekehrt.

ZUSAMMENFASSUNG:

Die Recherchen von Imbke Behnken für den Verein U siebie-At home und dessen Forschungsprojekt über das deutsche NS-Lager für polnische Kinder in der Przemysłowa-Straße in Lodz haben reichhaltiges Material für die Forschungen zum Lager erbracht. Besonders ertragreich waren die Recherchen in den Archiven: Bundesarchiv - Außenstelle Ludwigsburg und Bundesarchiv Koblenz, Archiv der Stiftung für Sozialgeschichte des 20. Jahrhunderts (SfS), Archiv Arolsen, Hessischer Rundfunk. Eine detaillierte Beschreibung der Bestände vom Bundesarchiv Berlin, vom Deutschen Polen-Institut in Darmstadt und von Sammlungen der Gedenkstätte Ravensbrück wird fortgesetzt. Alle Materialien, die für die Forschungen zur Geschichte des NS-Lagers von Bedeutung sind, liegen dem Projekt in Kopie bzw. digitaler Form vor.

Der Verein "U siebie – At home" und seine Vorsitzende Urszula Sochacka, Leiterin des Projekts "Das Lager in der Przemysłowa-Straße in Łódź - Entwicklung und Förderung der Website zur Erinnerung an das wenig bekannte Kinderlager" danken Imbke Behnken für ihren Beitrag, den sie als Kindheits- und Biographieforscherin der Universität Siegen zur Erforschung der Geschichte des Lagers in der Przemysłowa-Straße in Łódź geleistet hat.